

ŞANLIURFA FOLKLÖRÜNDE TEKERLEMELER

Abuzer AKBIYIK

Tekerleme, daha çok çocuk geleneklerinde yer alan bir folklor ürünüdür. Tekerlemenin konularında ve yapılarında çocuksu tavırlar görülür. Bunun yanında kimi türkülerde, masallarda büyüklerin de söyledikleri tekerlemeye rastlanır. Tekerleme söyleniş yerine göre "döşeme", "sayıştırma"(1) adı da alır.

Tekerlemelerin ana özelliklerinden biri belli başlı bir konuyu anlatmamasıdır. "Tekerleme baş-uyak ve ayaklarla elde edilen ses oyunları ile ve çağrışımlarla birbirlerine bağlanıvermiş belirli bir şiir düzenine uydurulmuş birbirini tutmaz birtakım hayallerle düşüncelerin sıralanmasından meydana gelmiştir"(2).

Tekerleme söyleniş yerlerine göre Masal tekerlemeleri, Oyun tekerlemeleri, Tören tekerlemeleri, Kelime oyunu tekerlemeleri gibi adlarla anılır. Bu saydığımız tekerleme örneklerinin hemen hepsine Şanlıurfa folklorunda rastlamaktayız.

Sekiz on yaşlarında çocukların ekseriyetle yalnız, bazen de beraber söyledikleri ve Ziya Gökalp'in "Ala Geyik" tekerlemesini andıran bir tekerleme örneği;(3)

Üşüdüm üşüdüm,
Yola küncü(4) taşdım.
Künciyi elimden saldılar.
Yolda bir elma buldum.
Elmayı Tat'a verdim,
Tat bana darı verdi
Darıyı kuşa verdim
Kuş bana kanat verdi.
Kanatlandım uçmağa,
Hak kapısını açmağa.
Hak hak hak taşı
Altın bilezik taşı
Senin baban bey ise
Benim babam Subaşı.
Subaşı'nın kızları,
Eteğinde kozları,
Kurdum yedim kozunu,
Öptüm ela gözünü.
Öpe öpe küstürdüm,
Bir çalıda kıstırdım.

Bir çalı senin olsun.
Bir çalı benim olsun.
Ahmet Paşa leyliği,
Geymiş keten gömleği,
Keten gömlek dizinde,
Gözü vezir kızında.
Kızını kucakladım.
Vezirin kızına ne gerek var,
Altın hamaylı gerek,
Bir ucu yerde gerek,
Bir ucu gökte gerek.
Yine aynı şekilde diğer bir tekerleme;
Belimi bükme bükme girdim hana,
Hancı dedi siz de bize, biz de size.
Elimi attım en küçük kızın çenesine,
Nenesi tokmağı aldı düştü ensesine.
Altına kilim serin nem çekmesin,
Üstüne çadır kurun gün vurmasın,
Altına kilim serin nem çekmesin,
İtine kemik verin havlamasın.
Tepe başı gülpazar,
İçinde kolan gezer.
Kolan beni korkuttu,
Korkumdan kuya düştüm,
Tospağaya(5) yapıştım,
Tospağa bey imiş,

.....
Çocuk oyunu ve çocuğu avutmak için söylenen tekerlemeye birer örnek;(6)

Kutu kutu pense,
Elmayı yese,
Arkadaşım Ayşe,
Arkasını dönse.
Oğlum oğlum oh getir,
Otur Selavat getir.
Anası pilav pişirmiş,
Get arkadaşlarını getir.

Masal tarzında büyükler tarafından hoşça vakit geçirmek için söylenen tekerlemeye örnek;(7)

Zaman zaman içinde.
Kalbur saman içinde,
Cinler cirit oynarken,
Eski hamam içinde.

Hamamın tası yok,
Anamın bohçası yok.
Gezer çarşılarda,
Boynunda halkası yok.

O yanı yalan bu yanı yalan,
Fili yuttu bir yılan.
Eşşege binmiş,
Deveyi önüne alan.

Eredi üredi,
Bu memlekette bir üvez (8) türedi,
O üvezi avaladık,
Etinden kurdu kuşu doyurduk.
Gemiğinden(9) saray kurup,
Hindistafında oturduk.

Biz biz biz idik,
Otuz iki kız idik,
Ezildik bütüldük,
Bir araya dizildik.

Eşitlik ki öteki dünyada bir bacımız olmuş
Gettik ebenin bahşişini verdik de döndük.

Gel zaman get zaman,
Bi keriden bi koca,
Geldiler dümbelek çalmağa,
Tosbağa ayağını kaldırdı,
Denizi aşmağa.

Bir kerî gördüm terlegi var,
Terleginin terlegi var.
Bir yanından seyreyledim
Üçyüz memeri direği var.
Bir karpuz aldım, pıçağı vurdum.
Baktım ki İstanbul'un orta göbeğindeyim,
Beni bir zabıt gördü,
Aman çocuk necisen.
Aman efendim garibem.
Aldı öpü, sevdi, kucakladı.
Götürdü sultan hanıma.
Dedi "Ey Sultan Hanım"
"Ne ettik ne yaptık."
Bir erkek çocuk kazandı.
Attılar onu sanat mektebine
Bir yandan okuyup yazmaya başladı.
Bir yandan sucuk gibi
Kemerlere tepmeğe başladı
Hal teket kalmadı,
Vakit geldi zabıt baktı,
Dedi "Ey Sultan Hanım"
"Bu çocuğun eli ayağı büyümtü,

Evlenmek istiyor"
Haber verildi saraya,
Başkatipler geldi.
Ortaya peş tahtalar atıldı,
Kırk gece mum yakıldı.

Say bre, say bre,
Birbuçuk mangır para çıktı
Gelin dedi adi ne?
Çıktım baktım damına,
Mahmut oğlu azabı,
Allahım Kahr-ı gazabı
Urfanın Karakoyununa gömüldü.

Sabahtan kalktım kaç kaç,
Neler gele midem aç,
Altmış kazan kelle paça,
Yidim yidim doymadım.

Kendir, tut ucundan yere endir,
Seksan kazan başat peynir,
Yidim yidim doymadım.
Cüh çıgazım doymadı,
Üz çıgazım gülmedi,
Küller anayın başına,
Bi cühümü doydı bi yüzümü güldü.

Kırk yıl yattım yatmadım,
Ulu camiye minbar ettim,
Kaf dağını pilav ettim
Sekseniki kaşıktan,
Yedim Yedim doymadım,
Cühcağzım doymadı,
Üz çıgazım gülmedi.
Küller anayın başına, bicühümü doydı.
Bi tüzümü güldü.

Üç günde çocuk oldu,
Baktı eni boyu bir oldu.
Susuz kaldı dağlarda,
Yıllar geçti toy oldu.

Torunumun torunu,
Bütün yuttu koyunu,
Çıka geldi bir velet,
Bozdu bütün oyunu.
Durdurdu dedi "Ane"
"Söyle kaç kocaya vardı"
"Tu oğlum küller anayın başına"
"Dördü İsa
Dördü Musa
Dördü Sekelli
Dördü Köse,